

Müzik ve Dil Eşleşmesinde Sözcük Vurgusu

Barış Kabak

Würzburg Julius Maximilian Üniversitesi

Bir dilin sözcük vurgusu özelliklerinin araştırılması, vurgu kavramının başka dillerdeki hem aynı hem de oldukça farklı olabilen davranışlarından bağımsız tutulmamalıdır. Ancak bu konuda karşılaştırılabilir akustik çalışmaların az olması ve vurgunun fonetik belirtilerinin, onun dilin bürünsel bünyesinde nasıl bir yere sahip olduğunun ve ne amaçla kullanıldığının dünya dillerinde büyük bir değişkenlik göstermesi gerçeği, vurgu üzerindeki araştırmalarda çok kapsamlı bir yaklaşıma gerek olduğuna işaret etmektedir.

Bazı dillerde vurgunun dilbilgisine olan etkisi oldukça zayıftır. Aynı zamanda, vurgunun sözcük içerisinde hep belli bir yerde belirmesi, vurgu kavramının o dillerde genelde sınırlayıcı bir işlevi olduğuna işaret eder (örneğin Hyman 2009, 2014). Bu dillerin tam tersine, vurgulu ve vurgusuz heceler arasında önemli zıtlıkların bulunduğu İngilizce ve Yunanca gibi dillerde vurgu, dilbilgisinde daha baskın bir niteliğe sahiptir ve bu bağlamda fiziksel belirtileri daha güçlüdür. Bu tip dillerde vurgunun yerinin tahmin edilebilirliğinin düşük olmasının üzerine bir de anlam zıtlığı yaratması, onun işlemsel yükünün bu dillerin kullanıcıları için oldukça önemli olduğunu göstermektedir (örneğin Vogel et al. 2016, Athanasopoulou et al. 2017). O yüzden, vurgunun az baskın olduğu, kullanıcı için pek fazla bir işleve sahip olmadığı dillerde, hem izlenimciliğe dayanan tanımlamaların akustik bulgulara dayalı açıklamalara bazen ters düşmesi, hem de şimdiye kadar ortaya atılan kuramlarda uyumsuzlukların görülmesi hiç de şaşırtıcı değildir.

Sunumumun ana konusu, dil ile çok benzerlikleri bulunan ancak şüphesiz ondan bağımsız olan bir başka bilişsel alanın, yani müziğin, işte bu tartışmaları ve belirsizlikleri nasıl aydınlatılabileceği olacak. Birçok dünya kültürünün sözlü müziklerinde sözcüklerin bürünsel özelliklerinin nasıl yansıtıldığı ve onların müzikte görülen kavramlarla ne derece bütünleştirildiği hakkında ortaya atılan kuramlara ve gözlemlere dayanarak, sözcük vurgusunun doğasının bazen pek belirgin olmadığı Türkçe ve Ermenice gibi dilleri, İngilizce gibi vurgunun kesin ve açık görüldüğü dillerle karşılaştıracım. Bu doğrultuda şu anda yürütmekte olduğum bir araştırma projesinden çıkan nicel bulgularla müziğin, vurgu konusunda dünya dillerinde görülen farklılıkları ve çeşitliliği nasıl çözümleyebileceği konusuna aydınlık getirmeyi amaçlıyorum. Sunum, beste ve söz uyumunda birçok dilde görülen iki çeşit eşleştirmeye, yani ölçümsel uyuma (metrical alignment) ve melodik uyuma (melodic alignment), odaklaşacak. Bu iki uyum türünün, gerçekten de vurgu kavramına özgü iki farklı akustik boyuttan faydalandığı varsayımından gidersek, sözcük vurgusunun değişken belirtilerinin farklı dillerde çalışan şarkı yazarlarının bilişlerinde ve belleklerinde nasıl algılandığı ve işlendiği ve onların bu işaretleri sözlü müziğe ne derecede aktardıkları konusu, dillerin vurgusu ve başka bürünsel özellikleri hakkındaki tipolojik araştırmalarda güçlü ama aynı zamanda bağımsız bir araç olacağı ortadadır.

Kaynakça

- Athanasopoulou, A., Vogel, I., & Dolatian, H. 2017. Acoustic Properties of Canonical and NonCanonical Stress in French, Turkish, Armenian and Brazilian Portuguese. *Proceedings of Interspeech 2017*. DOI: [10.21437/Interspeech.2017-1514](https://doi.org/10.21437/Interspeech.2017-1514)
- Hyman, Larry M. 2009. How (not) to do phonological typology: The case of pitch-accent. *Language Sciences* 31: 2-3. 213-238.
- Hyman, Larry M. 2014. Do all languages have word accent? In Harry van der Hulst (ed.), *Word stress: Theoretical and typological issues*, 56-82. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vogel, I., Athanasopoulou, A. & Pinkus, N. 2016. Prominence, contrast, and the functional load hypothesis: An acoustic investigation. In Heinz, J., Goedemans, R. & Van der Hulst, H. (Eds.), *Dimensions of Phonological Stress*, 123-167. Cambridge University Press.